

Бараннік Р. В.,кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача та доцент кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету
ORCID: 0009-0008-1202-5535

ОЦІННІ ПОНЯТТЯ В ПРАКТИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ, ДИСКРЕЦІЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз підходів Конституційного Суду України до тлумачення та застосування оцінних понять у контексті принципу правової (юридичної) визначеності та меж суддівського розсуду. Особлива увага приділяється ролі оцінних понять у кримінальному процесі, де процесуальні рішення безпосередньо пов'язані з обмеженням фундаментальних прав і свобод людини. Обґрунтовується, що активне використання оцінної термінології у кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці зумовлює підвищені ризики правової невизначеності та довільного правозастосування, що актуалізує стабілізаційну функцію конституційного судочинства.

У роботі простежено еволюцію правових позицій Конституційного Суду України – від сприйняття оцінних понять як дефекту законодавчої техніки до їх розуміння як потенційно допустимого інструменту індивідуалізації правозастосування за умови наявності чітких нормативних і тлумачних меж. Проаналізовано ключові рішення Суду, у яких сформульовано критерії допустимості використання оцінних понять при обмеженні прав і свобод особи, а також визначено підходи до контролю дискреційних повноважень органів державної влади.

Доведено, що допустимість оцінних понять у кримінальному процесі визначається не рівнем абстрактності правової норми, а її здатністю забезпечувати передбачуваність правових наслідків, запобігати свавільному втручанням у сферу прав людини та гарантувати баланс між гнучкістю правового регулювання і вимогами верховенства права. Зроблено висновок, що практика Конституційного Суду України формує систему конституційних орієнтирів, які обмежують оцінне судження рамками правової визначеності, пропорційності та інституційних гарантій незалежності судової влади.

Ключові слова: оцінні поняття; Конституційний Суд України; правова визначеність; суддівський розсуд; кримінальний процес; верховенство права.

Barannik R. V. Valuable concepts in the practice of the Constitutional Court of Ukraine: legal certainty, discretion and constitutional guarantees

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the approaches adopted by the Constitutional Court of Ukraine to the interpretation and application of evaluative concepts in the context of the principle of legal certainty and the limits of judicial discretion. Particular attention is paid to the role of evaluative concepts in criminal procedure, where procedural decisions directly affect the restriction of fundamental human rights and freedoms. The study substantiates that the extensive use of evaluative terminology in criminal procedural legislation and judicial practice entails increased risks of legal uncertainty and arbitrary law enforcement, thereby reinforcing the stabilizing function of constitutional adjudication.

The paper traces the evolution of the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine, from perceiving evaluative concepts as deficiencies of legislative drafting to recognizing them as a potentially legitimate instrument of individualized law enforcement, provided that clear normative and interpretative boundaries exist. Key decisions of the Court are analyzed in which the criteria for the admissibility of evaluative concepts in cases involving restrictions of human rights and freedoms have been formulated, as well as approaches to controlling discretionary powers of public authorities.

It is argued that the admissibility of evaluative concepts in criminal procedure is determined not by the degree of abstraction of a legal norm, but by its capacity to ensure the foreseeability of legal consequences, prevent

arbitrary interference with human rights, and maintain a balance between the necessary flexibility of legal regulation and the requirements of the rule of law. The article concludes that the practice of the Constitutional Court of Ukraine establishes a system of constitutional guidelines that confine evaluative judgment within the framework of legal certainty, proportionality, and institutional guarantees of judicial independence.

Key words: *evaluative concepts; Constitutional Court of Ukraine; legal certainty; judicial discretion; criminal procedure; rule of law.*

Постановка проблеми та її актуальність. У сфері кримінального процесу, де процесуальні рішення безпосередньо пов'язані з обмеженням фундаментальних прав і свобод особи зростає значення практики Конституційного Суду України як органу, що формує конституційні стандарти правозастосування. Особливу роль у цій практиці відіграють оцінні поняття, які широко використовуються у кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці. Такі поняття, як “справедливість”, “розумність”, “пропорційність”, “необхідність”, “баланс інтересів”, за відсутності чіткого нормативного визначення потребують тлумачення та наповнення конкретним змістом у межах конкретного кримінального провадження.

У сучасних дослідженнях теорії конституційного контролю звертається увага на концепцію Ганса Кельзена, відповідно до якої конституційний суд розглядається як інституційний механізм вирішення компетенційних конфліктів між вищими органами державної влади та забезпечення відповідності нормативно-правових актів конституції. Як зазначається в науковій літературі, у межах цієї концепції орган конституційної юрисдикції виконує також стабілізаційну функцію, виступаючи гарантом демократичного ладу та запобіжником від порушення конституційно захищених інтересів, зокрема від так званої “диктатури більшості” [1]. Зазначена концепція була сприйнята європейською моделлю конституціоналізму та знайшла своє нормативне відображення і в Конституції України, сформувавши разом з іншими класичними доктринальними підходами теоретичний фундамент інституту незалежної та впливової судової влади. У цьому контексті практика Конституційного Суду України, зокрема щодо тлумачення оцінних понять, може розглядатися як інтерпретаційний інструмент реалізації кельзенівської ідеї конституційного контролю, спрямованого на забезпечення балансу влад та правової визначеності.

Таким чином, реалізація стабілізаційної функції конституційного судочинства немичуче пов'язана з активним тлумаченням правових норм, зокрема з використанням оцінних понять, що переводить проблему з інституційного рівня на рівень конкретного правозастосування. Саме у кримінальному процесі це тлумачення набуває особливої чутливості, оскільки використання оцінних понять зумовлене необхідністю індивідуалізації процесуальних рішень. Разом із тим їх активне застосування у кримінально-процесуальному законодавстві та практиці Конституційного Суду України актуалізує проблему меж допустимого судового тлумачення. Це, своєю чергою, створює ризики зниження рівня правової визначеності та передбачуваності правозастосування і загострює питання співвідношення суддівської дискреції та принципу верховенства права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі оцінні поняття переважно аналізуються в загальнотеоретичному контексті або крізь призму окремих рішень Конституційного Суду України. Водночас недостатньо систематизованими залишаються підходи Суду до визначення меж допустимого тлумачення таких понять у кримінальному процесі, зокрема з огляду на принцип правової визначеності та межі суддівського розсуду. Наявні наукові підходи мають фрагментарний характер і зосереджуються переважно на окремих аспектах цієї проблематики.

Окремий напрям досліджень представлений працями А. В. Коломійчук та інших науковців, які аналізували проблеми використання оцінних понять у законодавстві України та їх вплив на судову практику. Автори звертають увагу на те, що системне застосування нечітких норм призводить до неоднакової судової практики та створює додаткове навантаження на Конституційний Суд України у зв'язку з перевіркою конституційності нормативно-правових актів. У роботах цього напрямку

наголошується, що оцінні поняття суперечать вимогам правової визначеності та створюють підґрунтя для зловживань з боку органів державної влади, включно із судами [2].

У науковій літературі також зустрічаються дослідження окремих оцінних понять, зокрема категорії “моральні засади суспільства”, яка має оцінний характер і використовується в цивільному праві. Так, К. Ю. Валігура здійснила комплексний аналіз особливостей використання моральних засад суспільства як оцінного поняття у механізмі цивільно-правового регулювання. Авторка звертає увагу на відсутність усталеної національної судової практики застосування цього поняття, а також на відсутність його офіційного тлумачення з боку Конституційного Суду України. Моральні засади суспільства визначаються як система усталених уявлень про добро, гідність, людяність, совість і справедливість, що зумовлює складність їх правового застосування та потребу в чітких тлумачних орієнтирах [3].

Окрему групу становлять наукові праці, присвячені аналізу дискреційних повноважень органів державної влади та ризиків суб’єктивізму, що виникають при їх реалізації. Хоча ці дослідження не завжди безпосередньо стосуються практики Конституційного Суду України, вони формують важливе теоретичне підґрунтя для розуміння того, як Суд оцінює дискрецію, засновану на використанні оцінних понять.

Зокрема, Р. В. Ванджурак акцентує увагу на тому, що відсутність логічно вибудованої структури обґрунтування судових рішень сприяє зростанню суб’єктивізму [4]. Н. Шелевер досліджує ризик перетворення “особистого почуття справедливості” судді на фактичний стандарт правозастосування, що суперечить вимогам правової визначеності [5, с. 7]. А. Євтушенко, у свою чергу, розглядає дискрецію як фактор підвищених корупційних ризиків, особливо в умовах нормативної невизначеності [6].

О. В. Веренкіотова розглядає оцінні поняття як інструмент індивідуалізації правозастосування [7]. Однак, такий підхід потребує додаткового осмислення з огляду на вимоги юридичної визначеності.

Найбільш розробленим у науковій літературі є напрям, присвячений аналізу принципу

правової (юридичної) визначеності як складової верховенства права, порушення якої у доктрині та судовій практиці часто пов’язується з використанням оцінної термінології у законодавстві. У межах цього напряму увага дослідників зосереджується насамперед на з’ясуванні змісту принципу правової визначеності та способах його реалізації у практиці Конституційного Суду України.

Подібну проблематику розвиває О. Богатюк, яка досліджувала становлення підходів до розуміння та застосування принципу правової визначеності у юридичних позиціях Конституційного Суду України за період з 1996 по 2005 роки. Авторка дійшла висновку, що КСУ у своїх актах не надавав чіткого визначення цього принципу, однак поступово формувалася підходи до його розуміння через виокремлення окремих складових, зокрема стабільності, передбачуваності, належної якості законодавства, заборони зворотної дії закону та однозначності тлумачення норм права. Як приклад порушення принципу правової визначеності аналізується рішення у “справі про заощадження громадян” (2001 р.), у якому КСУ визнав неконституційним положення через використання словосполучення “інші обставини”, що допускало довільне тлумачення [8].

Л. А. Луць у своїх працях здійснює системний аналіз стану наукової теорії щодо змісту принципу правової визначеності та особливостей його застосування в юридичній практиці, зокрема в рішеннях Конституційного Суду України. Дослідниця звертає увагу на відсутність єдиного, концептуально вивіреного розуміння правової визначеності як у доктрині, так і в судовій практиці. Окремо підкреслюється термінологічна непослідовність у рішеннях КСУ, де паралельно використовуються категорії “законність”, “правова визначеність”, “принцип юридичної визначеності”, що ускладнює формування стабільних тлумачних підходів [9]. На думку авторки, зміст цього принципу нерідко підмінюється переліком його складових або критеріїв, а для його опису застосовуються оцінні поняття-синоніми (ясність, точність, стабільність, зрозумілість, чіткість), які самі потребують додаткового тлумачення. У зв’язку з цим обґрунтовується необхідність формування

цілісної теорії правової визначеності з урахуванням сучасних умов правового розвитку.

Узагальнення наукових досліджень дозволяє зробити висновок, що проблема оцінних понять у контексті практики Конституційного Суду України переважно аналізується крізь призму принципу правової визначеності, суддівської дискреції та ризиків правового суб'єктивізму. Водночас у науковій літературі відсутній комплексний аналіз оцінних понять як самостійного інструменту конституційного тлумачення, а також їх функціонування у різних галузях права, зокрема у кримінальному процесі.

У зв'язку з цим актуалізується потреба дослідження оцінних понять не лише як абстрактної теоретичної категорії, а як інструменту, що безпосередньо впливає на передбачуваність кримінального процесуального правозастосування. Особливого значення набуває питання формування послідовних тлумачних орієнтирів, здатних забезпечити баланс між допустимим суддівським розсудом і вимогами правової визначеності.

Відповідно, **метою статті є** аналіз та узагальнення підходів Конституційного Суду України до тлумачення і застосування оцінних понять у контексті принципу правової визначеності, а також визначення критеріїв їх допустимості як конституційних орієнтирів, що використовуються у кримінальному процесі при обмеженні прав і свобод особи. Для досягнення поставленої мети у статті передбачається: проаналізувати еволюцію підходів Конституційного Суду України до тлумачення та оцінки оцінних понять у контексті принципу правової (юридичної) визначеності; дослідити межі допустимого суддівського розсуду, сформульовані у практиці Конституційного Суду України при оцінці конституційності правових норм, що передбачають обмеження прав і свобод людини; виявити інституційні ризики, пов'язані з використанням оцінних понять у кримінально-процесуальній сфері з огляду на практику конституційного судочинства; узагальнити критерії допустимості оцінних понять, сформульовані у рішеннях Конституційного Суду України; оцінити значення оцінного судження як конституційно допустимого інструменту індивідуалізації правозастосування, що використовується у кримінальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Відсутність чіткості та однозначності правових норм робить виконання законів свавільним і порушує принцип рівності, про що неодноразово застерігав Конституційний Суд України, наголошуючи, що “з конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми ... інакше це неминуче призводить до сваволі” [10].

Верховенство права означає панування права над усіма суб'єктами та структурує функціонування держави. Згідно з Конституцією та практикою КСУ, “Верховенство права – це панування права в суспільстві”, яке втілюється через наповнення законів ідеями соціальної справедливості, рівності та захисту прав. Цей принцип безпосередньо пов'язаний із судовою політикою (керівництвом діяльності судів). Н. А. Каралаш зазначав, що концепція верховенства права “у своїй основі нерозривно пов'язана з формуванням судової політики” [11, с. 49]. У цьому значенні судова політика не ототожнюється з політичною діяльністю, а розглядається як система ціннісних і тлумачних установок, що спрямовують здійснення правосуддя. У сфері кримінального процесу така судова політика проявляється передусім у підходах до тлумачення правових норм, застосування оцінних понять та визначення меж суддівського розсуду. Реалізуючи процесуальні повноваження, суд не обмежується формальним застосуванням закону, а здійснює його тлумачення з позицій справедливості, пропорційності та правової визначеності, забезпечуючи практичну реалізацію принципу верховенства права.

Дотримання законності й справедливості у кримінальному процесі передбачає надання суду певної свободи оцінки для врахування індивідуальних обставин конкретної справи в межах закону. Конституційний Суд України наголошує, що повне усунення такої можливості індивідуалізації, зокрема шляхом виключення права знижувати покарання за менш тяжкі злочини, суперечить принципам домірності та справедливості. Водночас реалізація суддівського розсуду (дискреції) потребує чітких і зрозумілих критеріїв, які унеможливають формалізм і свавілля.

Саме у зв'язку з наявністю суддівського розсуду у кримінальному процесі особливого значення набуває питання нормативного оформлення та тлумачення оцінних понять. Такі поняття, закріплені в кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві виконують функцію гнучкого правового регулювання, дозволяючи враховувати соціально значущі обставини конкретної справи, і водночас створюють ризик неоднакового тлумачення та застосування. У науковій літературі звертається увага на те, що закріплення так званих "оцінних" понять у позитивному праві відкриває можливість залучення позаюридичних аргументів у судовій аргументації [12, с. 59], коли їх зміст наповнюється соціальними або ціннісними уявленнями, що створює простір для суб'єктивності.

У кримінальному процесі це означає, що застосування оцінних критеріїв (зокрема при оцінці доказів або визначенні необхідності застосування запобіжного заходу) повинно ґрунтуватися на чітких і об'єктивних підставах. Саме такий підхід відповідає позиціям Конституційного Суду України, який послідовно наголошує, що навіть за наявності оцінних понять правозастосування має забезпечувати передбачуваність правових наслідків та унеможливити свавільне втручання у сферу прав і свобод людини, діючи в унісон з принципами юстиції та правової визначеності.

У ранній практиці Конституційного Суду України такий підхід реалізовувався через акцент на юридичній визначеності, як ключовій умові допустимості оцінних понять. Суд виходив з того, що правова норма повинна містити чіткі та зрозумілі орієнтири для правозастосування, які дозволяють адресатам передбачити правові наслідки своєї поведінки.

Показовим у цьому контексті є Рішення від 22 травня 2001 року № 5-рп/2001 (справа про заощадження громадян), у якому Конституційний Суд України визнав неконституційним положення, що містило формулювання "інші обставини". Суд наголосив, що така оцінна конструкція не встановлює меж для тлумачення, не окреслює коло релевантних факторів і фактично передає суб'єкту правозастосування необмежений простір для розсуду. За відсутності нормативних критеріїв оцінне

поняття перестає виконувати регулятивну функцію та трансформується у джерело правової невизначеності й свавілля.

У цій правовій позиції простежується підхід, відповідно до якого оцінні поняття розглядаються переважно як дефект законодавчої техніки, допустимість якого залежить від максимальної конкретизації змісту правової норми.

Подальша практика Конституційного Суду України свідчить про поступове зміщення акцентів у підходах до оцінки оцінних формулювань від сприйняття їх виключно як дефекту законодавчої техніки до аналізу меж допустимого розсуду органів державної влади. Показовим у цьому контексті є Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010, у якому, хоча термін "дискреційні повноваження" безпосередньо не використовувався, Суд сформулював правові позиції, що фактично встановлюють жорсткі критерії та обмеження для будь-яких державних повноважень, здатних набувати ознак дискреції [13].

У центрі аналізу Суду перебував принцип правової визначеності як складова верховенства права та ключовий запобіжник довільного правозастосування. Конституційний Суд України наголосив, що Україна є правовою державою, у якій обмеження основних прав і свобод людини є допустимим лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм. Це означає, що правове регулювання має ґрунтуватися на таких критеріях, які дозволяють особі відрізнити правомірну поведінку від протиправної та передбачити юридичні наслідки своїх дій. Вимоги визначеності, ясності й недвозначності правової норми, за позицією Суду, впливають із конституційних принципів рівності та справедливості, оскільки їх відсутність неминуче призводить до свавілля.

Застосовуючи ці підходи до ситуацій, пов'язаних з обмеженням особистої свободи, Конституційний Суд України, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, підкреслив особливе значення вимоги "якості закону". Закон, який передбачає можливість позбавлення свободи, має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні, щоб виключити ризик довільного втручання з боку держави.

У цьому контексті Суд визнав неконституційним положення Закону України “Про міліцію”, яке надавало право затримувати та тримати осіб, запідозрених у занятті бродяжництвом, на строк до 30 діб за вмотивованим рішенням суду. Конституційний Суд України виходив з того, що відповідне діяння не визнавалося злочином чи адміністративним правопорушенням, а закон не містив ані визначення змісту та ознак бродяжництва, ані чіткої, доступної та передбачуваної процедури застосування такого обмеження свободи. За відсутності нормативних критеріїв і процесуальних гарантій, надання подібних повноважень створювало можливість свавільного затримання будь-якої особи, що є несумісним із принципом правової визначеності.

У Рішенні Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 Суд виходив з того, що будь-яке повноваження органів державної влади, яке передбачає обмеження прав і свобод людини, набуває неконституційного характеру, якщо воно не обмежене загальними нормативними критеріями та чітко сформульованою процедурою, здатною унеможливити його довільне застосування. У цьому сенсі правові позиції Суду становлять важливий орієнтир для оцінки допустимості використання оцінних понять і меж суддівського розсуду у кримінальному процесі [14].

Вказані підходи до обмеження дискреції та забезпечення правової визначеності були розвинуті Судом і у сфері кримінального процесуального доказування, де оцінні поняття безпосередньо впливають на реалізацію презумпції невинуватості. Показовим для аналізу меж допустимого оцінного судження у кримінальному процесі є Рішення Конституційного Суду України від 20 жовтня 2011 року № 12-рп/2011, яким було надано офіційне тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України щодо недопустимості обґрунтування обвинувачення доказами, одержаними незаконним шляхом [15].

У цьому рішенні Суд фактично обмежив сферу оцінки у кримінальному процесуальному доказуванні, підкресливши, що питання допустимості доказів не може вирішуватися на підставі вільного розсуду органів досудового розслідування чи суду. Конституційний

Суд України виходив з того, що оцінка доказів повинна ґрунтуватися на чітких конституційних критеріях, які унеможливають використання результатів порушення прав і свобод людини як підстави для кримінального переслідування.

Таким чином, хоча кримінальне процесуальне законодавство традиційно оперує оцінними поняттями під час оцінки доказів, Конституційний Суд України у цьому рішенні провів принципову межу між допустимою оцінкою доказової сили та неприпустимою оцінністю, яка легітимізує використання незаконно отриманої інформації. У цьому контексті Суд підпорядкував оцінні поняття вимогам юридичної визначеності та верховенства права, виключивши можливість виправдання процесуальних порушень посиланням на їх “доцільність” або “несуттєвість”.

У результаті в цьому рішенні Конституційний Суд України фактично закріпив підхід, відповідно до якого оцінні поняття у кримінальному процесі є допустимими лише за умови їх застосування в межах чітко визначених процедурних стандартів, що забезпечують передбачуваність правових наслідків і унеможливають свавільне обмеження права на свободу. Зазначений підхід ілюструє перехід Суду від формального усунення оцінки до контролю її меж через систему конституційних гарантій.

У рішеннях цього періоду Конституційний Суд України визнає, що повна формалізація правового регулювання не завжди є можливою або бажаною. Водночас Суд наполягає на тому, що використання оцінних понять має супроводжуватися принаймні загальними нормативними критеріями, здатними унеможливити довільне правозастосування. Таким чином, акцент поступово зміщується з усунення оцінності, як такої, на контроль її меж з позицій конституційних гарантій.

Якісно новий підхід до оцінки оцінних понять простежується у Рішенні Конституційного Суду України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 у справі щодо статті 375 Кримінального кодексу України [16]. У цьому рішенні оцінне поняття “завідомо неправосудне судове рішення” було проаналізовано не лише з погляду юридичної визначеності, а й з огляду на його вплив на інституційні

гарантії незалежності суддів та саму сутність здійснення правосуддя.

Суд дійшов висновку, що за відсутності чітких критеріїв “неправосудності” криміналізація фактично поширюється на сферу професійної діяльності судді та його внутрішнє переконання. За таких умов оцінке поняття перетворюється на інструмент потенційного тиску на судову владу, що є несумісним із принципами верховенства права та поділу влади.

Таким чином, на цьому етапі оцінки поняття розглядаються Судом уже не лише як проблема якості законодавчого регулювання, а як інституційний ризик, здатний підірвати саму сутність здійснення правосуддя.

Подальший розвиток практики Конституційного Суду України засвідчив більш диференційований підхід до розуміння ролі оцінних понять. У Рішенні Великої палати Конституційного Суду України від 29 жовтня 2024 року № 1-р/2024 у справі щодо частини четвертої статті 75 Сімейного кодексу України Суд фактично здійснив переосмислення їх функціонального значення [17]. У цьому випадку неконституційною була визнана норма, яка намагалася усунути оцінке поняття “необхідність”, замінивши його жорстким формалізованим критерієм.

Конституційний Суд України наголосив, що відмова від оцінних понять позбавляє суд можливості враховувати індивідуальні обставини справи та ухвалювати справедливі рішення. У такий спосіб Суд визнав, що в окремих сферах правового регулювання саме оцінке поняття є необхідною умовою реалізації принципів справедливості та пропорційності, тоді як їх жорстка формалізація може суперечити цим засадам.

Зокрема, КСУ підкреслив, що визначення потреби в матеріальній допомозі не може зводитися до формального співвідношення доходу з прожитковим мінімумом, а має здійснюватися з урахуванням сукупності обставин конкретної справи. Тим самим Суд фактично став на захист оцінних понять як конституційно допустимого інструменту індивідуалізації правозастосування.

Проведений аналіз практики Конституційного Суду України свідчить, що допустимість використання оцінних понять визначається Судом не абстрактно, а з огляду на їхню здат-

ність забезпечувати правову визначеність і передбачуваність правозастосування.

Важливим елементом такої оцінки є можливість особи розумно передбачити правові наслідки застосування відповідної норми, а також наявність чітких часових і процедурних меж реалізації повноважень, особливо у випадках обмеження прав і свобод людини. Відсутність таких меж, як засвідчує практика Суду, розглядається як самостійний чинник правової невизначеності.

Якщо використання оцінних понять створює ризик свавільного правозастосування, підриває незалежність судової влади або дозволяє втручання у сферу професійного суддівського переконання, така норма визнається несумісною з принципами верховенства права та поділу влади.

Висновки. Проведений аналіз практики Конституційного Суду України дозволяє дійти висновку, що Суд не заперечує оцінке поняття як такі, а оцінює їх через призму їх впливу на конституційні гарантії. Саме ця логіка пояснює різні підходи до розуміння оцінних формулювань у конкретних справах – від визнання їх неконституційними, і до захисту, як необхідного інструменту індивідуалізації правозастосування.

Ключовим орієнтиром у цьому контексті виступає принцип правової визначеності, який вимагає наявності таких нормативних або тлумачних меж, що забезпечують передбачуваність правових наслідків і унеможливають свавільне обмеження прав і свобод людини, особливо у кримінальному процесі.

Практика Конституційного Суду України засвідчує, що допустимість оцінних понять зумовлюється не рівнем абстрактності правової норми, а її здатністю гарантувати баланс між необхідною гнучкістю правового регулювання та захистом фундаментальних конституційних цінностей, зокрема незалежності судової влади та засад поділу влади.

Таким чином, оцінке поняття у кримінальному процесі розглядаються Конституційним Судом України водночас як необхідний інструмент індивідуалізації правозастосування і як потенційне джерело конституційних ризиків, контроль за якими здійснюється через систему принципів верховенства права, правової визначеності та пропорційності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Калараш Р. А. Еволюція поглядів на судову політику в контексті судового права. *Право та безпека*. 2024. Т. 93, № 2. С. 44–54. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.04> (дата звернення: 29.12.2025).
2. Коломійчук А. Оціночні поняття в законодавстві України: причини існування та перспективи подолання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 44–46.
3. Валігура К. Ю. Моральні засади суспільства в механізмі цивільно-правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2021. 240 с.
4. Соціально-правовий феномен судового розгляду в контексті реалізації функціонального стану / Р. Ванджура та ін. Соціально-правові студії. 2025. С. 108–117. URL: <https://doi.org/10.32518/sals2.2025.108> (дата звернення: 27.12.2025).
5. Шелевер Н. Принцип справедливості в конституційному праві України : дис. ... докт. юрид. наук. Ужгород, 2024. 368 с.
6. Євтушенко А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах публічної влади : дис. ... докт. філос. (PhD) : 081 "Право". Харків, 2025. 229 с.
7. Веренкіотова О. В. Оціночні поняття у правових актах: теорія та практика реалізації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01, Київ. 2013. 200 с.
8. Богатюк О. Формування принципу правової визначеності у правових позиціях Конституційного Суду України (на прикладі рішень Конституційного Суду України за період з 1996 по 2005 рік). *Актуальні проблеми права*. 2022. Т. 1, № 2. С. 38–44. URL: <https://doi.org/10.35774/app2022.02.038> (дата звернення: 27.12.2025).
9. Луць Л. А. Принцип правової визначеності: сучасний стан та перспективи. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. № 8. С. 21–27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/2> (дата звернення: 25.12.2025).
10. Верховенство права. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками) Конституційний Суд України. *Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт*. URL: ssu.gov.ua (дата звернення: 29.12.2025).
11. Калараш Р. А. Еволюція поглядів на судову політику в контексті судового права. *Право та безпека*. 2024. Т. 93, № 2. С. 44–54. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.04> (дата звернення: 29.12.2025).
12. Дудаш Т. І. Правова аргументація: загальнотеоретична характеристика : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2025. 493 с.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України "Про міліцію". *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text> (дата звернення: 04.01.2026).
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20/conv/parach_2:pp2.2:pu2:ch_2:zg_1/sp:max100#n24 (дата звернення: 04.01.2026).
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду про відповідність Конституції України (конституційність) частини четвертої статті 75 Сімейного кодексу України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-24/conv#n9> (дата звернення: 04.01.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 04.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026